

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده علوم اجتماعی
گروه علوم ارتباطات

رساله دکترای علوم ارتباطات

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران:
ارزیابی دیدگاههای استادان و برنامه ریزان درباره جامعه اطلاعاتی

استاد راهنما

دکتر کاظم معتمد نژاد

استادان مشاور:

دکتر محمد مهدی فرقانی

دکتر هادی خانیکی

۱۳۸۷ / ۳ / ۲

دانشجو: سهیلا خلجی

نیمسال اول سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷

۹۵۵۴۴

۹۸۵۴۴

کتابخانه اطلاعات و ارتباطات
تاسیس ۱۳۸۷

چکیده:

اهمیت روزافزون اطلاعات در جوامع معاصر موجب برگزاری اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی شد که بر اساس مصوبات آن کشورهای شرکت کننده و از جمله ایران متعهد شدند که برنامه هایی را در این زمینه طراحی و اجرا کنند اما به نظر می رسد با وجود تمامی اقداماتی که در زمینه های آماده سازی و زیرساختی انجام شده است هنوز طرح جامعی که بیانگر ویژگیهای جامعه اطلاعاتی مناسب برای ایران باشد وجود ندارد.

هدف این تحقیق آن بوده است که دریابد ویژگیهای جامعه اطلاعاتی ایرانی از دید صاحب نظران این حوزه چیست و شاخص آن کدام است.

این تحقیق با بررسی مبانی نظری و آرای اندیشمندان مثبت گرا و انتقاد گرا درباره جامعه اطلاعاتی به نقش فناوریهای اطلاعات در تحولات همه جانبه جوامع معاصر پرداخته و ارتباط فناوریها ارتباطات و اطلاعات و حوزه عمومی را مد نظر قرار داده است و همچنین ارتباط مفاهیم جامعه اطلاعاتی با دموکراسی را نیز بررسی کرده است.

این تحقیق همچنین با معرفی چهار الگوی دموکراسی در عصر اطلاعات، وضعیت دموکراسی و ارتباط دولت با شهروندان را در فضای اطلاعاتی جدید بررسی کرده است.

همچنین در این تحقیق اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی در ژنو و تونس مورد بررسی قرار گرفته و به اسناد آن از جمله اعلامیه اصول و برنامه عمل پرداخته شده است. در این زمینه همچنین اقداماتی که تا کنون در ایران درباره جامعه اطلاعاتی صورت گرفته مرتبط با روند تحقیق بررسی شده است. این تحقیق در ادامه با نظر خواهی از استادان این رشته بر اساس روش «کیو» و نیز تحلیل یافته های آن با تکیه بر مصاحبه های عمقی با صاحب نظران، سعی کرده است شاخصهای جامعه اطلاعاتی در ایران را به دست آورد.

یافته های این تحقیق نشان می دهد که اقدامات جاری و برنامه های اجرایی در ایران در زمینه جامعه اطلاعاتی عموماً بر جنبه های مادی استوار است و امور محتوایی جامعه اطلاعاتی مانند آزادی بیان و امور نظارتی هنوز مورد مناقشه است.

این تحقیق پیشنهاد داده است که توجه به جنبه های غیر مادی و محتوایی جامعه اطلاعاتی با بررسی های تطبیقی، سیاست زدایی از مفاهیم جامعه اطلاعاتی از طریق برگزاری مستمر نشستهای علمی و تبیین شاخصهای ملی جامعه اطلاعاتی ایرانی به نحوی مورد توجه برنامه ریزان امر قرار گیرد که خود را در برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران نشان دهد.

فهرست

شماره صفحه	موضوع
	فصل اول کلیات
	مقدمه
۱	
۴	۱-۱ مساله تحقیق و اهمیت آن
۸	۱-۲ هدف تحقیق
۸	۱-۳ سوالات تحقیق
۸	۱-۴ جامعه آماری
۹	۱-۵ روش تحقیق
۱۰	۱-۶ روش گردآوری اطلاعات
	فصل دوم مبانی، نظریه ها و الگوها
	مقدمه
۱۳	
	بخش اول
	بررسی مبانی نظری و الگوها
۱۵	۱-۱-۲ جامعه اطلاعاتی دیدگاههای مثبت گرا
۱۶	الف- فریتز ماکلوپ
۱۷	ب- مارک پورات
۱۹	پ- دانیل بل
۲۲	ت- فرانک وبستر
۲۶	ث- مانوئل کاستلز
۳۰	ج- آنتونی گیلنز
۳۲	۱-۲-۲ جامعه اطلاعاتی دیدگاههای انتقادی
۳۳	الف- آرماند ماتلار
۳۵	ب- هربرت شیلر
۳۷	پ- مجید تهرانیان

۳۹	ت - یورگن هابرماس
۴۱	ث - کاظم معتمد نژاد
۴۴	۳-۱-۲ جهانی شدن و جامعه اطلاعاتی
۴۷	جمع‌بندی بخش دوم
۵۰	۱-۲-۲ فناوریهای اطلاعاتی و نقش آن در تحولات
۵۴	۲-۲-۲ فناوریهای اطلاعاتی و رواج اطلاعات در جامعه
۵۵	۳-۲-۲ فناوریهای اطلاعاتی و حوزه عمومی
۵۸	۴-۲-۲ فناوریهای اطلاعاتی و دموکراسی
۶۰	سایبر دموکراسی
۶۳	الگوهای دموکراسی در عصر اطلاعات
۶۵	الگوی دموکراسی مصرف مدار
۶۶	الگوی دموکراسی نخبگان
۶۷	الگوی دموکراسی نو جمهوریخواهان
۶۸	الگوی سایبر دموکراسی بخش سوم
۷۶	۱-۳-۲ اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی الف - - مرحله نخستین اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی
۷۹	اعلامیه اصول
۸۲	برنامه عمل
۸۴	ب- دومین مرحله اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی
۸۴	سند تونس
۸۷	دستور کار تونس برای جامعه اطلاعاتی
۸۹	یازده خط عمل بخش چهارم
۹۰	۱-۴-۲ ایران و جامعه اطلاعاتی
۹۰	۲-۴-۲ شورای عالی انفورماتیک

۱۳۸۷ / ۳ / ۲

۹۱	۲-۴-۳ شورایعالی اطلاع رسانی
۹۳	۲-۴-۴ تکفا
۹۵	۲-۴-۵ شورایعالی فناوری اطلاعات
۹۶	۲-۴-۶ شورایعالی فناوری اطلاعات مجلس شورای اسلامی
۹۶	۲-۴-۷ شورایعالی امنیت فضای تبادل اطلاعات
۹۸	۲-۴-۸ جامعه اطلاعاتی در برنامه های سوم و چهارم توسعه
۹۸	الف- برنامه سوم توسعه
۹۹	ب- برنامه چهارم توسعه
۱۰۳	۲-۴-۹ وضعیت موجود
۱۰۶	۲-۴-۱۰ همایشهای منطقه ای مربوط به جامعه اطلاعاتی در ایران
۱۱۰	مروری بر تحقیقات پیشین
۱۱۵	جمعبندی
۱۲۰	چهارچوب نظری

فصل سوم روش تحقیق

۱۳۰	۳-۱ روش تحقیق
۱۳۱	انواع دسته بندی کیویی
۱۳۲	تفاوت روش کیو و روش پیمایشی
۱۳۳	۳-۲ انتخاب گویه های تحقیق
۱۳۵	۳-۳ گویه های تحقیق
۱۴۱۱	۳-۴ مصاحبه

فصل چهارم یافته های تحقیق

بخش اول

۱۴۵	۴-۱-۱ گویه های مورد توافق دو گروه پاسخگو
۱۵۸	۴-۱-۲ آرایه های نزولی گروه اول
۱۷۲	۴-۱-۳ آرایه های نزولی گروه دوم

۱۸۲ ۴-۱-۴ گویه های مورد اختلاف

بخش دوم

۱۹۲ ۴-۲ گفتگو با صاحب نظران درباره نتایج منتج از روش کیو

فصل پنجم جمع بندی و نتیجه گیری

۲۰۲ نتیجه گیری تحقیق

۲۰۶ ۵-۱ میزان تطابق با اسناد جهانی

۲۰۸ ۵-۲ میزان تشابه با الگوهای دموکراسی عصر اطلاعات

۲۰۹ ۵-۳ تاملی بر تفاوت دیدگاهها

۲۱۴ ۵-۴ دیدگاه ایرانی به جامعه اطلاعاتی

۲۱۷ ۵-۵ پیشنهادها

ضمائم

۲۲۰ ضمیمه یک- اعلامیه اصول

۲۳۶ ضمیمه دو- برنامه عمل

۲۶۲ ضمیمه سه- اسناد تونس

۲۶۹ ضمیمه چهار- اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی یونسکو

منابع

۲۷۶ منابع فارسی

۲۷۸ منابع انگلیسی

فصل اول
کلیات

مقدمه:

اطلاعات^۱ از دیرباز از دغدغه‌های بشر بوده است اما رویکرد نهادی به آن از سده بیست میلادی در مرکز توجهات قرار گرفت.

پس از جنگ جهانی دوم این مفهوم در مرکز ثقل توجه جامعه جهانی قرار گرفت و با برگزاری اولین کنفرانس بین‌المللی سازمان ملل متحد درباره آزادی اطلاعات در سال ۱۹۴۸ در ژنو بر آن تاکید شد.

گرچه شائبه انگیزه‌های سیاسی در برگزاری این گردهمایی و مهمترین دستاورد آن یعنی تاکید بر «جریان آزاد اطلاعات»^۲ تا سالها بعد از آن مورد انتقاد قرار گرفت (۱) اما از آنجایی که اهمیت اطلاعات در جوامع امروزی به طور رسمی و برای اولین بار در این گردهمایی مورد تاکید قرار گرفت، یک گردهمایی در خور اهمیت و تاثیر گذار تلقی می‌شود.

الگویی که در این گردهمایی به عنوان مدل برتر به جهان معرفی شد الگوی جریان آزاد اطلاعات بود و گرچه به دلیل نابرابریها و عدم تعادلها در جهان این الگو با دیدگاههای انتقادی اندیشمندان غربی و نیز کشورهای جهان سوم و در حال توسعه مواجه شد، اما این مفهوم (جریان آزاد اطلاعات) هیچگاه تا به امروز که جوامع فصل‌نویسی را در این زمینه تجربه می‌کنند تا به این حد ملموس نبوده است.

امروزه آنچه که به عنوان «جامعه اطلاعاتی»^۳ و پس از آن با عنوان «جامعه معرفتی»^۴ معرفی و شناسانده شده است ریشه در ایده‌های مربوط به آزادی اطلاعات و اندیشه‌هایی دارد که از قرن‌ها پیش با انگیزه‌های سیاسی و یا غیر سیاسی جزو آمال بشر بوده است.

^۱ Information

^۲ Free Flow of Information

^۳ Information Society

^۴ Knowledge Society

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه ریزان

اصطلاح جامعه اطلاعاتی به تغییرات بسیار وسیع در حوزه های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بر مبنای اشاعه اطلاعات اشاره دارد که بر اثر آن جوامع با سازوکارها و فرایندهای جدیدی در درون خود و نیز در سطح جهانی مواجه می شوند.

این فرایندهای جدید که عمدتاً ناشی از گسترش روز افزون فناوریهای نوین اطلاعات و ارتباطات بوده است منجر به ظهور اطلاعات گرایي در جوامع شده است که پیوند آنان را با جهان پیرامون تسهیل و تسریع کرده است.

افزایش به کارگیری اطلاعات و استفاده از آن در سطح جهانی منجر به روندی شد که پس از برگزاری اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی (ژنو ۲۰۰۳) در «اعلامیه اصول»^۵ و «برنامه عمل»^۶ رخ نمود.

بر این اساس کشورهای جهان با تصمیمات عالی ترین مراجع تصمیم گیرنده و سیاستگذار خود اسنادی را امضا کردند که آنان را در مسیر حرکت به سوی جامعه اطلاعاتی قرار می داد. برای طی این مسیر گستره وسیعی از عملیات زیربنایی، اقدامات ظرفیت ساز، تمهیدات استعداد پرورانه و نیز تعهدات اخلاقی طراحی شد که اجرای درست این حرکت را تضمین کند. کشورهای امضا کننده این اسناد و از جمله ایران متعهد شده اند که بر اساس استراتژیهای مشخصی برنامه حرکتی خود را به نحوی طراحی کنند که بتوانند اهداف و آرمانهای تعیین شده در این اسناد برای تحقق جامعه اطلاعاتی را عملی سازند.

اهداف و آرمانهایی که طیفی از آزادیهای اساسی، تنوع فرهنگی، احترام به اخلاق عمومی و حریم خصوصی، برابری و روندهای دموکراتیک تا یکسان سازی فرصتها، توسعه زیرساختهای ارتباطی و امنیت محیطهای اطلاعاتی را در برمی گیرند.

^۵ Geneva Declaration of Principles

^۶ Geneva Plan of Action

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه ریزان

همسو با این اهداف، جمهوری اسلامی ایران نیز اقدامات گسترده‌ای را در سطوح مختلف در دستور کار قرار داده است اما برای درک فعالیتهای جاری در ایران و جهت گیری آن بررسی مبانی، الگوها و نظریات جامعه اطلاعاتی و نیز اسناد بین المللی مرتبط با این موضوع ضروری است.

برای تحقق این امر در اولین گام این تحقیق، ابتدا مبانی و نظریه های جامعه اطلاعاتی از دو جنبه مثبت گرا و انتقادی مورد بررسی و در این چارچوب ارتباط این مقوله با موضوع جهانی سازی مد نظر قرار گرفته است.

در گام بعدی اجلاسهای عالی ژنو (۲۰۰۳) و تونس (۲۰۰۵) که بیانگر خواست جامعه جهانی برای تحقق جامعه اطلاعاتی بوده است معرفی و اسناد آن به تفصیل ارایه شده است.

سپس اقدامات انجام شده مرتبط با جامعه اطلاعاتی در ایران از جمله اسناد برنامه های سوم و چهارم توسعه، گردهمایی های ملی و منطقه ای درباره جامعه اطلاعاتی در ایران و وظایف نهادهای متولی تشریح شده است.

در گام پایانی این تحقیق با تجزیه و تحلیل آرای افرادی که این پژوهش با تکیه بر پاسخهای آنان پیش رفته، سعی شده است که شاخصهای جامعه اطلاعاتی در ایران شناخته و معرفی شود.

شناخت شاخصهای جامعه اطلاعاتی در هر جامعه گامی ضروری است زیرا همانگونه که اسناد اجلاس عالی تونس درباره جامعه اطلاعاتی یادآور می شود تنوع در ویژگیهای ملی و هویتی هر کشور برنامه ریزی و استراتژی خاصی را در این زمینه طلب می کند چرا که صرفنظر از کلیات، مفهوم خاص جامعه اطلاعاتی برای هر کشور ممکن است از مفهوم آن برای سایر کشورها متفاوت باشد.

۱-۱ مساله تحقیق و اهمیت آن :

اهمیت و ضرورت اطلاعات در جوامع پیشرفته معاصر که از سال ۱۹۹۵ با برگزاری اجلاس گروه هفت کشور صنعتی در بروکسل کم کم به عنوان موضوعی برجسته در صدر توجهات قرار گرفته بود از ابتدای سال ۲۰۰۰ میلادی جایگاه خاصی یافت.

تحولات ویژه ای که در بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات در غرب رخ داده بود موجب شد که اولین سالهای هزاره جدید در پاسداشت نقش اطلاعات در زندگی روزمره بشر باشد و با برگزاری اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی در ژنو در سال ۲۰۰۳ میلادی بر این موضوع تاکید شود.

آنچه موجب شد توجه به اطلاعات بار دیگر و در واپسین سالهای سده بیست میلادی مورد توجه قرار گیرد، دگرگونی‌هایی بود که هر روز جنبه های بیشتری از حیات بشری را تحت تاثیر قرار می داد. طلیعه این دگرگونیها در دهه های ۶۰ و ۷۰ میلادی نوید داده شده بود.

دکتر کاظم معتمد نژاد استاد دانشکده علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی در این باره می

گوید:

«اندیشه های مربوط به پیدایی و پیشرفت جامعه اطلاعاتی برای نخستین بار در دهه های

۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ در آثار علمی چند تن از اقتصاد دانان و جامعه شناسان دانشگاههای ایالات

متحده و پیش از همه در کتابها و مقاله های «فریتز ماکلوپ»^۷ و «دانیل بل»^۸ مطرح

شدند.» (۲)

^۷ Fritz Machlup

^۸ Daniel Bell

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه‌ریزان

پیش‌بینی «دانیل بل» درباره این دگرگونی‌ها در کتاب «ظهور جامعه فراصنعتی»^۱ که با معرفی اصطلاح «جامعه فراصنعتی»^{۱۰} همراه بود، موجب ترسیم دورنمایی از آینده‌ای نه چندان دور شد که اطلاعات بر تمام شئون آن سایه افکنده بود.

بل در این کتاب که در سال ۱۹۷۴ به رشته تحریر آورد غلبه و همه‌گیر شدن نوعی از کار را معرف نوع جوامع در طول تاریخ زندگی انسان می‌داند و عقیده دارد که همانگونه که کشاورزی جنبه غالب فعالیت و کار در عصر کشاورزی و کار در کارخانجات جنبه غالب دوران صنعتی است، در جامعه فراصنعتی نیز کار خدماتی است که حکمفرما می‌شود و وجه غالب این کار خدماتی نیز مبتنی بر اطلاعات است.

وی غلبه این نوع از کار را موجب دگرگونی شالوده اجتماعی در جوامع می‌داند که در نهایت سایر اشکال روابط اجتماعی را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد.

آینده‌نگری‌هایی از این دست که در آثار دیگر اندیشمندان نیز مورد توجه قرار گرفت نشانگر نقشی بود که اطلاعات در سازوکار اجتماعی جوامع امروزی ایفا می‌کرد. آینده‌نگری‌هایی که رفته رفته جنبه حقیقت به خود گرفته و باعث شد که با برگزاری مهمترین نشست بین‌المللی سالهای آغازین قرن بیستم، اطلاعات و کارکردهای آن در صدر توجهات قرار گیرد.

بر این اساس، نخستین «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» که در روزهای دهم تا دوازدهم دسامبر ۲۰۰۳ (آذر ۸۲) در ژنو برگزار شد، بیانگر دغدغه دولتها و مجامع بین‌المللی در مواجهه با تغییراتی است که ریشه در اطلاعات دارد.

^۱ The Coming of Post Industrial Society

^{۱۰} Post Industrial Society (PIS)

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه ریزان

دغدغه ای که از یک سوی ناشی از ضرورت اتخاذ رویکردی مناسب در مواجهه با این مقوله جدید است و از سویی دیگر مرتبط با امکانات و زیر ساختهای نابرابری است که فرصت یکسان را از تمامی طرفهای درگیر در موضوع سلب می کند.

در ایران نیز چند سالی است که اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» به ادبیات رسمی کشور وارد شده است و در سطح خواص و نخبگان فکری جامعه کاربرد یافته است.

برنامه های سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳ هـ ش) و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و (۱۳۸۴-۱۳۸۸ هـ ش) عالی ترین جایگاه تجلی این مفهوم است. اشاره صریح به این موضوع در برنامه های اخیر توسعه در ایران نه تنها نشانگر اتخاذ رویکرد خاص از سوی دولتمردان جمهوری اسلامی است، بلکه نشان از عزم جدی برای هماهنگی و همراهی با تحولات بین المللی دارد.

از نمونه های این عزم نیز می توان به ایجاد و گسترش زیرساختهای فناوری ارتباطات و اطلاعات، دستیابی ارزان به اطلاعات، برقراری تسهیلات در دسترسی به اطلاعات اشاره کرد. به نظر می رسد این اقبال ناشی از توجه خاص صاحب نظران، کارشناسان و برنامه ریزان ارتباطی در ایران است که گرچه دیر هنگام اما به عنوان یک ضرورت، توجه به این مفهوم و حوزه های مرتبط با آن را در دستور کار قرار داده اند.

در همین زمینه می توان به برگزاری سمینارهای میان منطقه ای کشورهای آسیای مرکزی- غربی و جامعه اطلاعاتی در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۲، همایش ایران و جامعه اطلاعاتی در سال ۱۴۰۰ هجری شمسی (سال ۱۳۸۱) و نیز حضور هیاتهای ایرانی در کنفرانسهای بین المللی و منطقه ای مربوط به جامعه اطلاعاتی اشاره کرد.

از جمله سایر اقدامات مرتبط با این حوزه، تشکیل شوراهای عالی از جمله شورای عالی اطلاع رسانی است که بخشهای مختلفی از این موضوع را در دستور کار قرار داده است.

پرسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه ریزان

اما به رغم این اقدامات به نظر می‌رسد طرح جامعی که بیانگر ویژگیهای جامعه اطلاعاتی مناسب برای ایران باشد وجود ندارد.

چنانچه در اسناد اجلاس عالی تونس نیز ذکر شده، لازم است که کشورها بر مبنای شرایط خود استراتژی را اتخاذ کنند که پاسخگوی نیازها و شرایط آنها باشد و لازمه تدوین این استراتژی الگویی است که بتوان بر مبنای آن شاخصهایی را تدوین و بر مبنای آن استراتژی را طراحی نمود.

با نگاهی به تمامی اقداماتی که تا کنون در این زمینه انجام شده است و به رغم آنکه در اسناد عالی ایران از جمله سند برنامه‌های توسعه به آن نیز پرداخته شده است، به نظر می‌رسد که در حال حاضر چنین الگو و استراتژی منطبق با آن که بیانگر ویژگیهای جامعه اطلاعاتی مناسب برای ایران باشد وجود ندارد.

۱-۲ هدف تحقیق :

در حال حاضر اصطلاح جامعه اطلاعاتی در ایران در بین دو گروه دانشگاهیان و محافل علمی و نیز برنامه ریزان و مجریان بیشتر کاربرد دارد. هدف این تحقیق آن است که دریافته شود ویژگی جامعه اطلاعاتی ایرانی از دید صاحب‌نظران این حوزه چیست یا به عبارتی جامعه اطلاعاتی در ایران در حال حاضر چه شاخصه‌هایی دارد.

۱-۳ فرضیه تحقیق:

اسناد جهانی جامعه اطلاعاتی بیانگر آن است که مقوله جامعه اطلاعاتی متشکل بر دو پایه:
الف- مادی و شکلی شامل صنایع و فناوریهای اطلاعات و ارتباطات و تقویت زیرساختها
فنی و تجهیزاتی و ب- معنوی و محتوایی شامل تقویت روندهای دموکراتیک، تقویت آزادی بیان و آزادی اطلاعات استوار است.
فرضیه این تحقیق آن است که جامعه اطلاعاتی در ایران در حال حاضر متمرکز بر شاخصهای مادی و شکلی است.

۱-۴ جامعه آماری:

جامعه آماری این تحقیق را استادان علوم ارتباطات و مدیران اجرایی در حوزه‌های مرتبط با ارتباطات و فناوری اطلاعات و رسانه‌ها تشکیل می‌دهند.

۵-۱ روش تحقیق:

روش استفاده شده در این تحقیق روش کیو^{۱۱} است که در سال ۱۹۵۳ از سوی «ویلیام استیفنسون» روانشناس انگلیسی ابداع شد.

از این روش که بر تحلیل عاملی^{۱۲} استوار است عمدتاً برای تدوین الگو و نظریه استفاده می شود.

دکتر نعیم بدیعی استاد دانشکده علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی در تشریح این روش چنین می گوید:

«در این روش گویه ها یا مفاهیم مورد بررسی با کمک پاسخگویانی که دارای ویژگی های مشترک باشند، با استفاده از مقیاس لیکرت و تحلیل عاملی مورد بررسی و ارزشیابی قرار می گیرند. گویه های مورد تحقیق بر روی کارتهایی که به کارتهای کیو موسوم است نوشته یا چاپ می شود و در اختیار پاسخگویان قرار می گیرند و به ترتیبی که پژوهشگر تعیین می کند این گویه ها بر روی کارتهای مقیاس لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف در خصوص سنجش نگرشها و یا قابل استفاده و غیر قابل استفاده مورد ارزشیابی و رتبه بندی قرار می گیرند به صورتی که توزیع فراوانی گویه ها بر روی مقیاس لیکرت، نرمال یا شبیه نرمال باشد.» (۳)

^{۱۱} Q Method

^{۱۲} Factor Analysis

بررسی جایگاه جامعه اطلاعاتی در ایران: ارزیابی دیدگاه‌های استادان و برنامه ریزان

در حال حاضر و به منظور سهولت بررسی، به جای استفاده از کارت از پرسشنامه ای حاوی طیف لیکرت استفاده می شود.

نتایج این تحقیق نیز با استفاده از نرم افزار آماری کوانل^{۱۳} استخراج خواهد شد. برای تکمیل یافته های این تحقیق از روش مصاحبه نیز استفاده شده است.

۱-۶ روش گردآوری اطلاعات:

پس از طراحی گویه های تحقیق، اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه حاوی گویه های تحقیق گردآوری خواهد شد.

^{۱۳} Quanel

مؤلفه های جامعه اطلاعاتی:

موضوع جامعه اطلاعاتی که مد نظر این تحقیق است با مؤلفه هایی از جمله اطلاعات، فناوریهای اطلاعات و ارتباطات، سروکار دارد از این روی در ادامه تعریفی از این مقولات که مورد توجه این تحقیق قرار دارد ارائه می شود:

اطلاعات:

اطلاعات داده هایی است که سازماندهی شده اند و برای شخص دارای معنا و ارزش هستند
شخص معنای اطلاعات را تفسیر می کند و از آن نتایج و مفاهیمی به دست می آورد. (۴)

فناوریهای اطلاعات و ارتباطات:

مجموعه از فناوری ها الکترونی که پردازش، دریافت، انتقال اطلاعات را فاصله دور به نقاطی دیگر ممکن می کنند. (۵)

پی نوشت های فصل یکم :

۱. نگاه کنید به مقدمه کتاب **یک جهان چندین صدا**، ویرایش شون مک براید، ترجمه ایرج پاد - تهران: انتشارات سروش ، ۱۳۶۹
۲. کاظم ، معتمد نژاد، **جامعه اطلاعاتی**: اندیشه های بنیادی، دیدگاه‌های انتقادی و چشم اندازهای جهانی - تهران: مرکز پژوهش‌های ارتباطات، ۱۳۸۳، ص ۷
۳. نعیم، بدیعی، روش شناسی کیو Q ، **سالنامه پژوهش و ارزشیابی در علوم اجتماعی و رفتاری** - تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۱ ، جلد اول، ص ۱۵۵
۴. Maclean Turban. *Information Technology for Manegment*.
Wethrebe Johnwiley & Sons Inc. ۲۰۰۴ P ۲۱
۵. Ibid ۲۲

فصل دوم
بررسی مبانی، نظریه ها و الگوها